

**ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА ТА СІМЕЙНІ ФЕРМЕРСЬКІ ГОСПОДАРСТВА:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ****FARMS AND FAMILY FARMS: A COMPARATIVE ANALYSIS**

Клапоушак Д.С., студентка IV курсу юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Павлюченко Ю.М., д.ю.н., професор,
професор кафедри господарського та адміністративного права
Донецький національний університет імені Василя Стуса

В даній науковій статті розглядаються питання особливостей фермерських господарств та сімейних фермерських господарств. Автор вказує на актуальність статті, зазначаючи, що сімейні фермерські господарства мають певні особливості у порівнянні з традиційними фермерськими господарствами. Законодавство України передбачає дві форми сімейного фермерського господарства: зі статусом юридичної особи та без статусу юридичної особи. Тому вбачається актуальним порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сімейних фермерських господарств.

Мету статті автор визначає як конкретизацію особливостей правового статусу фермерських господарств та сімейних фермерських господарств, а також проведення їх порівняльного аналізу.

У статті розглядається визначення фермерського господарства у науковій літературі. Зокрема, автором аналізується позиція щодо особливостей фермерських господарств таких науковців, як М. Малік, О. Шпикуляк, В. Мамчур, В. Уркевич, М. Осипова.

Автор звертається до законодавчого визначення фермерського господарства. Зазначається, що сімейне фермерське господарство може бути створено двома способами: реєстрація сімейного фермерського господарства як юридичної особи, що діє на підставі установчого документу (статуту); створення сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи, що діє на підставі договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства.

У статті наводиться характеристика сімейного фермерського господарства. Проводиться порівняльний аналіз фермерського господарства та сімейного фермерського господарства за критеріями. Автором визначаються переваги та недоліки як фермерського господарства, так і сімейного фермерського господарства.

Також у статті висловлюється міркування, що фермерські господарства та сімейні фермерські господарства відіграють важливу роль у розвитку сільського господарства України. Обидві форми господарювання мають свої переваги та недоліки. Вибір форми залежить від потреб та можливостей конкретної сім'ї.

Автор доходить до висновку, що серед проблем правового статусу сімейних фермерських господарств вбачається недоцільним формулювання законодавцем норми про те, що фермерське господарство реєструється як ФОП. Логічним було б викладення норми про те, що фермерське господарство, яке не має статусу юридичної особи, вступає у відносини із іншими суб'єктами через фізичну особу-підприємця.

Ключові слова: фермерське господарство, сімейне фермерське господарство, сімейне фермерське господарство без статусу юридичної особи, члени сім'ї, підприємницька діяльність.

This scientific article examines the specifics of farms and family farms. The author points out the relevance of the article, noting that family farms have certain features compared to traditional farms. The legislation of Ukraine provides for two forms of family farming: with the status of a legal entity and without the status of a legal entity. Therefore, a comparative analysis of the legal status of farms and family farms is considered relevant.

The purpose of the article is defined by the author as specifying the specifics of the legal status of farms and family farms, as well as conducting their comparative analysis.

The article considers the definition of farming in the scientific literature. In particular, the author analyzes the position of such scientists as M. Malik, O. Shpykulyak, V. Mamchur, V. Urkevich, M. Osypova regarding the peculiarities of farms.

The author refers to the legal definition of farming. It is noted that a family farm can be created in two ways: registration of a family farm as a legal entity operating on the basis of a founding document (statute); creation of a family farm without the status of a legal entity acting on the basis of a contract (declaration) on the creation of a family farm.

The article describes the characteristics of a family farm. A comparative analysis of farming and family farming is carried out according to criteria. The author identifies the advantages and disadvantages of both farming and family farming.

The article also suggests that farms and family farms play an important role in the development of agriculture in Ukraine. Both forms of management have their advantages and disadvantages. The choice of form depends on the needs and capabilities of a particular family.

The author comes to the conclusion that among the problems of the legal status of family farms, the lawmaker's formulation of the rule that the farm is registered as a sole proprietorship is considered inappropriate. It would be logical to lay down the rule that the farm, which does not have the status of a legal entity, enters into relations with other subjects through a natural person-entrepreneur.

Key words: farming, family farming, family farming without the status of a legal entity, family members, entrepreneurial activity.

Постановка проблеми. Сільське господарство відіграє важливу роль в економіці України. Фермерські господарства та сімейні фермерські господарства є важливими складовими аграрного сектору країни. Їх розвиток та функціонування мають суттєвий вплив на продовольчу безпеку, зайнятість населення та загальний стан сільських територій. Сімейні фермерські господарства мають певні особливості у порівнянні з традиційними фермерськими господарствами.

Ці особливості потребують чіткого правового регулювання, яке б враховувало специфіку їх функціонування та захищало їхні права та інтереси. Законодавство України передбачає дві форми СФГ: зі статусом юридичної особи

та без статусу юридичної особи. Крім того, що існують певні об'єктивні відмінності у правовому статусі суб'єктів господарювання, створених як юридичні особи або зареєстровані як фізичні особи-підприємці. Тому вбачається актуальним порівняльний аналіз правового статусу фермерських господарств та сімейних фермерських господарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей фермерських господарств та сімейних фермерських господарств відображено у працях науковців, як М. Малік, О. Шпикуляк, В. Мамчур, В. Уркевич, М. Осипова та ін., проте розмежування цих двох форм фермерських господарств ще потребує наукових напрацювань.

Метою статті є конкретизація особливостей правового статусу фермерських господарств та сімейних фермерських господарств, а також проведення їх порівняльного аналізу. Дослідження цих відмінностей допоможе у роз'ясненні законодавства та уникненні правових помилок, а також розширить науковий доробок з даного питання.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо визначення фермерського господарства у науковій літературі. Дослідники економічного напрямку М. Малік, О. Шпикуляк, В. Мамчур зазначають, що «...сімейне фермерське господарство є діяльністю, направленою першочергово на забезпечення задоволення власних потреб сім'ї, опосередковане мотивацією отримати прибуток, за своєю природою і класичним представленням є ринковим інститутом, дією якого опосередковується суспільним прогресом, системним, постійним підвищенням рівня валового виробництва аграрної продукції та відповідного рівня продовольчого забезпечення» [3, с. 80].

М. Осипова характеризує сімейне фермерське господарство як сімейне підприємство, засноване на особистій праці членів фермерського господарства, які об'єднали земельні ділянки, майно та кошти для спільного виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції [4].

Цілком очевидно, що вищенаведені визначення розроблено на основі законодавчого визначення сімейного фермерського господарства, яке закріплене у Законі України «Про фермерське господарство». Так, згідно ст. 1 вищезгаданого Закону фермерське господарство є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [1].

Згідно ч. 4 ст. 1 Закону фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа-підприємець. Фермерське господарство діє на основі установчого документа (для юридичної особи – статуту, для господарства без статусу юридичної особи – договору (декларації) про створення фермерського господарства).

Згідно ч. 5 ст. 1 Закону фермерське господарство, що є зареєстрованим як юридична особа, має статус сімейного фермерського господарства за умови, що в його господарській діяльності використовується виключно праця членів господарства, які є членами однієї сім'ї. Фермерські господарства без статусу юридичної особи мають статус сімейних фермерських господарств лише за умови, що вони створені на основі діяльності фізичних осіб-підприємців і праця членів цих господарств використовується виключно цими фізичними особами-підприємцями та членами їх сімей.

Із наведеного зрозуміло, що відмітною особливістю сімейного фермерського господарства є те, що його членами можуть бути лише члени сім'ї, які спільно проживають та ведуть спільне господарство відповідно до відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України [2].

Члени сімейного фермерського господарства особисто беруть участь у виробництві сільськогосподарської продукції. Сімейне фермерське господарство володіє земельними ділянками на правах власності, оренди або користування. Воно володіє майном, необхідним для ведення сільськогосподарського виробництва. Сімейне фермер-

ське господарство формує кошти за рахунок власних доходів та кредитів.

Таким чином, сімейне фермерське господарство може бути створено двома способами:

- реєстрація сімейного фермерського господарства як юридичної особи, що діє на підставі установчого документа (статуту);

- створення сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи, що діє на підставі договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства. Договір (декларація) про створення сімейного фермерського господарства має бути письмовим і нотаріально посвідченим.

Отже сімейне фермерське господарство без статусу юридичної особи – це форма ведення фермерського господарства, організована фізичною особою самостійно або спільно з членами її сім'ї на підставі договору (декларації) про створення сімейного фермерського господарства без статусу. Сімейне фермерське господарство без статусу не має статусу юридичної особи, а діє від імені та за рахунок голови господарства, який є фізичною особою-підприємцем (ФОП).

Створення сімейного фермерського господарства без статусу юридичної особи не потребує державної реєстрації, окрім реєстрації голови господарства як ФОП. Майно такого сімейного фермерського господарства належить на праві власності голові господарства як ФОП, а члени сімейного фермерського господарства мають право на спільне володіння та користування ним. За зобов'язаннями сімейного фермерського господарства відповідає голова господарства всім своїм майном. Сімейне фермерське господарство сплачує податки та збори, встановлені для ФОП.

Головою фермерського господарства може бути засновник або інша особа, визначена в статуті, а головою сімейного фермерського господарства – тільки член відповідної сім'ї.

Підтримуємо позицію В. Уркевича щодо некоректності припису, згідно з яким «... фермерське господарство підлягає державній реєстрації як ... фізична особа-підприємець». Дослідник стверджує, що тут йдеться про двох самостійних суб'єктів права – фізичну особу-підприємця та фермерське господарство, а звідси зрозуміло, що фермерське господарство не може реєструватись як фізична особа. Він пропонує зазначити, що фермерське господарство, яке не має статусу юридичної особи, вступає у відносини з контрагентами через фізичну особу-підприємця [5, с. 70].

Враховуючи вищенаведене, доцільно провести порівняльний аналіз фермерського господарства та сімейного фермерського господарства (табл. 1).

Отже, вибір між фермерським господарством та сімейним фермерським господарством залежить від масштабів запланованої діяльності, потреби у наймі працівників, фінансових можливостей тощо.

Висновки. Фермерські господарства та сімейні фермерські господарства відіграють важливу роль у розвитку сільського господарства України. Обидві форми господарювання мають свої переваги та недоліки. Вибір форми залежить від потреб та можливостей конкретної сім'ї. Серед проблем правового статусу сімейних фермерських господарств вбачається передбачена законодавцем норма про те, що фермерське господарство реєструється як ФОП. Підтримується позиція щодо уточнення, що фермерське господарство, яке не має статусу юридичної особи, має вступати у відносини із іншими суб'єктами через фізичну особу-підприємця.

Порівняльний аналіз ФГ та СФГ

Ознака	Фермерське господарство	Сімейне фермерське господарство
Статус	Державна реєстрація як юридичної особи	Державна реєстрація як юридичної особи або реєстрація голови СФГ як ФОП
Установчий документ	Статут	Статут або договір (декларація) про створення фермерського господарства
Голова	Засновник або інша особа, визначена в Статуті	Тільки член сім'ї, які відповідає нормі ст. 3 СК України
Майно	Володіє майном на підставі права власності	Володіє майном на підставі права власності; Володіє майном на підставі права власності голови як ФОП
Податки	Сплата податків на загальних підставах або сплата єдиного податку	Сплата єдиного податку, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування з державною підтримкою
Земля	Земельні ділянки, що належать членам фермерського господарства та фермерському господарству на праві власності, користування	Земельні ділянки, що належать членам фермерського господарства та фермерському господарству на праві власності, користування
Праця	Основа – праця членів ФГ. У разі виробничої потреби має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором (контрактом).	Використовується праця членів господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї відповідно до ст. 3 СК України. Залучення інших громадян – виключно для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань чи навичок.
Припинення	Реорганізація, ліквідація; визнання ФГ неплатоспроможним (банкрутом); якщо не залишається жодного члена ФГ або спадкоємця, який бажає продовжити діяльність господарства	Реорганізація, ліквідація; визнання ФГ неплатоспроможним (банкрутом); якщо не залишається жодного члена ФГ або спадкоємця, який бажає продовжити діяльність господарства

Джерело: [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 №973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15> (дата звернення: 14.03.2024).
2. Сімейний кодекс України : Закон України № 2947-III від 10.01.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 16.04.2024).
3. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г., Мамчур В.А. Інституційна формалізація розвитку сімейних фермерських господарств в Україні. *Економіка АПК*. 2018. Вип. 10. С. 72–84.
4. Осипова М.М. Питання розвитку сімейних фермерських господарств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 20–23.
5. Уркевич В.Ю. Правові аспекти створення та функціонування сімейних фермерських господарств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Сер. Право. Київ. 2016. Вип. 243. С. 67–75.